

CONCEPTUL DE COMPETENȚĂ DE COMUNICARE PROFESIONALĂ: CONȚINUT ȘI STRUCTURĂ

THE CONCEPT OF COMPETENCE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION: CONTENT AND STRUCTURE

Aliona BUSUIOC, lect. univ. sup.

Catedra Limba Română și Terminologie Medicală, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

Rezumat. În contextul mai multor viziuni, noțiunea de competență este abordată din diferite perspective și îi putem atribui cu certitudine trei componente: cunoștințe, abilități și atitudini, în care atitudinea are rolul de a conduce, direcționa, de a aduce argumente și de a obține un rezultat; cunoștințele și abilitățile întregesc competența, pe când competența de comunicare include capacități comunicative obținute de-a lungul vieții și ne propune abilități de a comunica, transmite, de a schimba păreri în diferite circumstanțe, în procesul de manifestări și acțiuni reciproce cu alte persoane, aplicând sistemul de standarde de limbă și vorbire. Această competență de a comunica și un limbaj specific specialității presupune competența de comunicare profesională și include, pe lângă componentele competenței de comunicare, cunoștințe din domeniul respectiv. Competența de comunicare profesională în limbajul medical admite cunoștințe, aptitudini și deprinderi cu referire la limbajul de specialitate; exprimă un domeniu în conformitate cu un nivel bine determinat, în care putem identifica principalele caracteristici ale competenței de comunicare profesională: de a comunica utilizând limbajul de specialitate; de a pune în practică cunoștințele printr-o tratare profesională a domeniului; de a reda și de a explica prin mijloace adecvate conținutul unei comunicări, surse, note, indicații etc.; de a comunica probleme, soluții, informații atât colegilor din echipă, cât și pacienților pe care îi va trata etc.

Abstract. In the context of multiple visions, the notion of competence is approached from different perspectives and we can certainly attribute to it three components: knowledge, skills and attitudes, in which attitude has the role of leading, directing, bringing arguments and achieving a result; while knowledge and abilities complete competence. In its turn, communication competence includes people's abilities of communication acquired during their lives, and proposes abilities to communicate, transmit, exchange opinions in different circumstances, during the process of manifestations and mutual actions with other people, applying the system of language and speech standards. The competence to communicate in a language specific to the specialty involves the competence of professional communication and includes, in addition to the components of communication, knowledge competence in the field. The professional communication competence in the medical language admits knowledge, skills and abilities with reference to the specialized language; expresses a field according to a well-defined level in which we can identify the main features of the professional communication competence: to communicate using the specialized language; to apply knowledge through a professional treatment of the field; to reproduce and explain by appropriate means the content of a communication, sources, notes, indications etc.; to inform about problems and solutions both the teammates and to the patients they treat.

Cuvinte-cheie: competență, competență de comunicare, competență de comunicare profesională, limbaj medical.

Keywords: competence, communication competence, professional communication competence, medical language.

În literatura de specialitate, noțiunea de competență este abordată din diferite perspective. Aristotel, Noam Chomsky, J. Raven, L. D'Hainaut, B. Rey, X. Roegiers, M.

Minder au oferit termenului și noțiunii de competență mai multe accepții; un ansamblu de idei în care competența este o capacitate având la bază cunoștințe, aptitudini și deprinderi realizate prin învățare [1].

În viziunea lui R. Gherghinescu, C. Cucos, Vlad Pâslaru competența reprezintă cunoștințe, capacitate și atitudini [2, p. 58].

Din perspectiva *Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi*, competențele se bazează pe cunoștințe (savoirs), deprinderi (savoir-faire) și competența existențială (savoir-être) pe care aceasta le posedă, precum și pe capacitatea sa de a învăța (savoir-apprendre) [3, p.16].

În opinia cercetătorilor Vl. Guțu, E. Muraru, O. Dandara, competența este deseori prezentată în literatura de specialitate drept: *capacitate de realizare a ceva dificil* [4, p. 14].

În anul 2006, Consiliul Uniunii Europene a aprobat opt competențe-cheie: comunicarea în limba maternă; comunicarea în limbi străine; competențe matematice și competențe de bază în științe și tehnologii; competențe digitale de utilizare a tehnologiei informației; competențe metacognitive sau de a învăța să înveți; competențe sociale și civice; spirit de inițiativă și antreprenoriat; sensibilizare și exprimare culturală.

T. Cartaleanu, O. Cosovan, V. Goraș-Postică se pronunță astfel despre competență: „Ca în oricare domeniu de activitate, competența reprezintă condiția asiguratorie pentru performanță și eficiență, fiind susținută, în linie directă, de factori extrinseci și intrinseci determinativi pentru conduita umană” [5, p. 7].

Faptul că în majoritatea definițiilor sunt stabilite corelații între competență-capacitate, atitudini, pe de o parte, contextul și anumite standarde, pe de altă parte, evidențiază o idee majoră a competenței ca ansamblu integrator. Astfel, competența se transpune direct într-o stăpânire globală a unei categorii de situații complexe, prin mobilizarea unor resurse diverse, prin trimiterea la acțiune și utilizarea eficace a unui ansamblu de resurse. Caracterul integrator al competenței se prezintă prin definițiile din literatura de specialitate: competența este un ansamblu integrat de cunoștințe, deprinderi și atitudini care permite subiectului, în fața unei categorii de situații, a se adapta, a rezolva probleme și a realiza proiecte [6, p. 16].

În viziunea cercetătorilor D. Potolea și S. Toma (2010), noțiunea de competență include două dimensiuni: dimensiunea obiectiv-socială, în care competența specifică presupune anumite cunoștințe și abilități valabile în raport cu criteriile de calitate ale competenței; dimensiunea subiectiv-profesională se referă la capacitatea persoanei de a selecta, unifica, întrebuința corespunzător cunoștințe și abilități în scopul efectuării unei sarcini de învățare sau a unui angajament profesional în concordanță cu unele principii calitative [7].

În opinia lui Vladimir Guțu, competența este definită ca „set” de capacități de acțiune/activa în situații nedeterminate prin: sfera/domeniul de activitate; nivelul

nedeterminării contextelor de activitate; posibilitatea de a alege mijloacele de acțiune; argumentarea alegerii instrumentelor de acțiune (empirice, teoretice, axiologice) [8, p. 15].

În contextul mai multor viziuni, putem atribui cu certitudine noțiunii de competență cele trei componente: cunoștințe, abilități și atitudini, în care atitudinea are rolul de a dirija, îndruma, de a aduce argumente și de a obține un rezultat; iar cunoștințele și abilitățile completează competența.

Ca parte componentă a competenței lingvistice reprezintă competența de comunicare. Oswald Ducrot și Jean-Marie Schaeffer definesc *competența comunicativă* a lui Dell Hymes ca o sumă de reguli sociale care permit utilizarea competenței gramaticale, ea devansează competența lui Chomsky și a lui E. Coșeriu [9, p. 436]. Sociolingvistul Dell Hymes, preluând tezele lui Chomsky, vorbește despre conceptul de „competență de comunicare”, pentru prima dată, în anul 1966, atribuindu-i acesteia capacitatea de a produce și interpreta mesajele, precum și negocierea sensului în contexte specifice. Daniela Roventța-Frumușani vorbește, în acest sens, de o *competență de comunicare* indispensabilă reușitei în comunicare, care nu coincide cu cea lingvistică, ci constă în cunoașterea acelor reguli care orientează întrebuințarea vorbirii într-un anumit cadru social: „*competența de comunicare* este rezultatul interacțiunii: competenței lingvistice, competenței socio-culturale, competenței enciclopedice și competenței generice” [10, p. 65].

În viziunea cercetătoarei A. Pamfil, *competența de comunicare* este ansamblul cunoștințelor și capacităților pe care subiectul le mobilizează în situația de comprehensiune. De asemenea, în definiția *competenței de comunicare*, se revăd și situațiile în care este exprimată competența de comunicare: comprehensiunea limbajului, textului oral și scris; producerea limbajului, textului oral și textului scris [11, p. 219].

În realizarea activităților comunicative variate, competența de comunicare lingvistică a utilizatorului implică: receptarea, producerea, interacțiunea, realizate fie în *formă orală*, fie în *forma scrisă*, fie în ambele forme. În viziunea cercetătoarei Mina Maria Rusu, *competența de comunicare* se definește ca sistem de strategii creative ce permit înțelegerea valorii elementelor lingvistice în context, dezvoltând abilitatea de a aplica cunoștințele despre rolul și funcționarea limbajului”. Totodată, comunicarea nu poate fi abordată în afara socialului și, în consecință, trebuie avută în vedere și dimensiunea integratoare a procesului [12].

În afara anumitor tendințe, *competența de comunicare* reprezintă o categorie de competențe esențială într-o lume globală, în absența căreia nu se poate construi nici cunoaștere/ învățare, nici relaționare. Este un element cheie pentru reușita persoanei în situații de viață, în familie, în timpul liber etc. și pentru dezvoltarea altor competențe-cheie [13, p. 31].

T. Callo menționează că la formarea eficientă a competențelor comunicative trebuie respectate și realizate următoarele principii: relațional; al ambianței comunicative; al pre-comunicativității; al necesității motivaționale; al personalizării; al parteneriatului; al euristiciității; al activizării; al responsabilității; al influenței acționale; al densității comunicative; al intenției comunicative; al egalității și al acordului; al socializării [14, p. 61-69].

Astfel, prin *competența de comunicare* ne referim la abilitatea de a transmite și de a schimba idei în diferite situații, în procesul de interacțiune cu alți participanți, utilizând în mod corespunzător sistemul de standarde de limbă și de vorbire și alegerea situației adecvate de comunicare.

Concomitent cu continuarea procesului evolutiv al competenței de comunicare în limba maternă, se extinde o parte componentă a competenței de comunicare într-o limbă străină numită capacitatea de a comunica utilizând limbajul caracteristic acestei limbi străine și care urmărește realizarea următoarelor aspecte: exprimă limbaje și terminologie, modalități de comunicare, orientare către un scop și adaptarea comunicării la situație; utilizarea eficientă și corectă a codurilor, a limbajelor și a convențiilor aparținând terminologiei diferitelor domenii ale cunoașterii; utilizarea mesajelor verbale și nonverbale, pentru a recepta și a transmite idei, experiențe și sentimente; adaptarea comunicării la diferite contexte sociale și culturale [13, p. 32].

Prin *competență profesională* se înțelege capacitatea dovedită de a selecta, combina și utiliza adecvat cunoștințe, abilități și alte achiziții (valori și atitudini), în vederea rezolvării cu succes a unei anumite categorii de situații de muncă sau de învățare, circumscrise profesiei respective, în condiții de eficacitate și eficiență. *Competențele profesionale* reprezintă un ansamblu integrat și dinamic de cunoștințe (cunoaștere, înțelegere și utilizare a limbajului specific, explicare și interpretare) și abilități (aplicare, transfer și rezolvare de probleme, reflecție critică și constructivă, creativitate și inovare). [15, p. 12].

Din aceste considerente, I. Lupu, V. Cabac, S. Gâncu afirmă că noțiunea de *competență* completează noțiunea de calificare (Acțiunea de a (se) *califica* și rezultatul ei; pregătire într-un anumit domeniu de activitate profesională.) „O calificare este dobândită atunci când un organism abilitat constată că nivelul de învățare la care a ajuns o persoană a atins un anumit standard al capacităților de cunoaștere, deprinderilor și competențelor generale. Standardul rezultatelor învățării este confirmat prin intermediul unui proces de evaluare sau prin finalizarea cu succes a unui program de studiu. Învățarea și evaluarea în vederea obținerii unei calificări se poate realiza printr-un program de studiu și/sau experiența la locul de muncă. O calificare conferă recunoașterea oficială a valorii rezultatelor învățării pentru piața muncii, precum și pentru educația și formarea profesională continuă. O calificare conferă un drept legal de a practica o ocupație/meserie/profesie” [16, p. 12].

Cadrul European al Calificărilor (CEC) și Cadrul Național al Calificărilor din Învățământul Superior (CNCIS) înregistrează două categorii fundamentale de competențe:

Competențe profesionale: competențe cognitive; competențe funcțional-acționale;

Competențe transversale: competențe de rol; competențe de dezvoltare personală și profesională. Acestea au în vedere contextul social și de grup al exercitării unei profesii, precum și conștientizarea nevoii de formare profesională continuă.

Tabelul 1. Categoriile fundamentale de competențe profesionale și transversale

Rezultatele învățării și descriptorii acestora		
Competențele profesionale	cunoștințe	cunoaștere, înțelegere și utilizare a limbajului specific
		explicare și interpretare
	abilități	aplicare, transfer și rezolvare de probleme
		reflecție critică și constructivă
		creativitate și inovare
Competențele transversale	achiziții	autonomie și responsabilitate
	valorice și	interacțiune socială
	atitudinale	dezvoltare personală și profesională

Competențele profesionale, fiind cognitive și funcțional-acționale, acoperă comprehensiv cerințele profesionale pentru orice calificare. Pentru a stabili direcția, conform normelor din domeniul dat, în efectuarea de elucidare și de a face o selecție a competențelor profesionale în cadrul învățământului superior, vom pune în practică documentul de bază Cadrul Național al Calificărilor – un instrument pentru clasificarea și structura calificărilor. Fundamentul procesului de predare/învățare îl constituie abordarea bazată pe competență, care vizează dezvoltarea la student a unor competențe durabile, susceptibile să-l ajute să comunice în situații profesionale complexe. [17].

A pune în practică elementele fundamentale, precum predarea-învățarea diferențiată, pedagogia centrată pe student, învățarea-predarea de tip comunicativ și interactiv atribuie scop practicilor de învățare prin simularea circumstanțelor profesionale concludente pentru student, acceptă o învățare eficientă cu accent pe ceea ce este esențial, asigurând o fixare mai bună a abilităților etc. Un primat al organizării procesului instructiv o reprezintă aspirația de profesionalizare a învățământului. Prin urmare, pe baza analizei situațiilor profesionale, sunt determinate competențe la nivel de cunoaștere dezvoltate în cadrul lecțiilor teoretice. Competențele de aplicare și de integrare sunt formate în cadrul lecțiilor practice. Practica de specialitate dezvoltă abilități de soluționare a situațiilor problematice într-un mediu profesional real (abilitatea de a

selecta datele lingvistice, de a construi un corpus, de a interpreta și de a utiliza informația obținută pentru argumentare) [18].

Competența de comunicare profesională presupune competența de a comunica într-un limbaj specific specialității și include pe lângă componentele competenței de comunicare și cunoștințe din domeniul respectiv. Competența de comunicare profesională în limbajul medical ar presupune cunoștințe, aptitudini și deprinderi cu referire la limbajul de specialitate.

În acest sens, V. Goraș-Postică observă că *competența de comunicare profesională* include acțiunea de a îmbina și a utiliza cunoștințele, deprinderile și atitudinile în scopul dobândirii rezultatelor propuse. A avea competențe în domeniul profesional înseamnă a dispune de un ansamblu de însușiri și caracteristici specifice: a cerceta și examina diferite situații profesionale, a raporta un principiu general la un caz particular, a pune în practică cunoștințele de specialitate, a utiliza deprinderi specifice, a colabora cu persoanele din grup, a clarifica o problemă sau o situație imprevizibilă, a informa sau a transmite niște informații etc. În baza obiectivelor se vor realiza, forma, dezvolta și evalua competențele [19, p. 32].

Toate acestea ar genera că competențele rezultă să exprime un domeniu în conformitate cu un nivel determinat; astfel, putem identifica următoarele caracteristici ale *competenței de comunicare profesională*:

1. de a comunica în limbajul de specialitate;
2. de a pune în practică cunoștințele printr-o tratare profesională a domeniului;
3. de a prezenta însușiri și caracteristici speciale în baza unui subiect învățat;
4. de a reda și de a explica prin mijloace adecvate conținutul unei comunicări, surse, note, indicații etc.;
5. de a informa probleme, soluții, informații etc. atât colegilor din echipă, cât și pacienților pe care îi va trata;
6. de a dezvolta competențe de învățare pentru a putea continua studiile în următoarele cicluri (*secundariat* – perioadă de timp în care își face stagiul un medic secundar; examen sau concurs pentru obținerea gradului de medic secunda; *rezidențiat* – etapă în pregătirea unui medic, constând într-un stagiu de practică și specializare în spital, imediat după absolvirea facultății; concurs național pentru ocuparea locurilor disponibile în vederea efectuării acestui stagiu; perioadă în care se efectuează acest stagiu, specializare ca rezident (după secundariat); doctorat etc.).

Examinând literatura de specialitate, prin prisma celor analizate din viziunea formării limbajului de specialitate la MS, definim noțiunea de *competență de comunicare profesională* prin: cunoștințe, deprinderi, atitudini care reflectă capacitatea de selectare, de combinare și utilizare care corespunde ansamblului integrat, se desfășoară rapid, coerent și deschis; de cunoștințe, abilități (cognitive, acționale, relaționale) și alte achiziții (valori și atitudini), specifice unei activități profesionale, în scopul soluționării

cu rezultate pozitive în situații-problemă, delimitând anumite limite ale profesiei respective, în condiții de eficacitate.

Analiza situației în domeniu ne permite să acceptăm din datele prezentate anterior, să dezvoltăm transpoziția competențelor profesionale generale în *competențe de comunicare profesională* proprii mediciniștilor străini. În viziunea noastră, a fi medicinist străin competent exprimă:

1. a stăpâni cunoștințe de bază în limbajul de specialitate;
2. a poseda cunoștințe de specialitate în limbajul de specialitate;
3. a pune în practică cunoștințele de specialitate, acumulate în timpul studiilor;
4. a utiliza deprinderile caracteristice profesiei de medic, dobândite în cadrul stagiilor de practică;
5. a examina documentele specifice profesiei de medic (fișa medicală personală a bolnavului, carnetul personal al bolnavului, etc.);
6. a comunica, a informa, a lua decizii în cadrul situațiilor problemă sau de urgență;
7. a propune și a oferi soluții în cazurile de urgență medicală etc.

Obiectivul final al învățării unei limbi străine este cunoașterea de către utilizator a *competenței de comunicare profesională*, de a cunoaște structura și gramatica limbii române, conștientizarea interculturală, aptitudini și deprinderi practice, aptitudini euristice, posedarea altor competențe: lexicală, gramatică, semantică, discursivă, funcțională etc.

În ultima perioadă se observă o tendință de a aborda competența de comunicare în organizarea procesului de învățare a limbilor străine. Abordarea comunicativă oferă și prevede o structurare a activităților educaționale ale celor care învață să comunice într-o limbă străină, ceea ce facilitează atribuția de formare a viitorilor specialiști de competențe lingvistice străine de comunicare și de dezvoltare a abilităților de comunicare. Astfel, abordarea competenței de comunicare oferă o pricepere din partea viitorilor specialiști în două aspecte funcționale și structurale ale limbii, în care ne vom concentra pe predarea limbilor străine și utilizarea unei limbi străine ca mijloc de comunicare și îi vom orienta să comunice într-o limbă străină. Această abordare oferă o varietate de activități și presupune formarea *competenței de comunicare într-o limbă străină*. Luând în considerare această abordare, învățământul profesional universitar, în viziunea cercetătorilor M. Ionescu și I. Radu, avansează conceptual de la cunoștințele în domeniu la formarea unui spectru de tehnici profesionale, cărora li se acordă, în ultima perioadă, primordialitate în raport cu cunoștințele [20, p. 59].

Tendențele politicii educaționale cu relevanță pentru învățământul superior, prezente în documentele europene, emise în urma procesului de la Bologna, cer o caracterizare a competențelor pentru fiecare ciclu de studii, în cazul nostru, pentru competențe de la nivelul licenței. Subliniind rolul competențelor din învățământul superior, trebuie să stabilim nivelurile în curs de transformare a unei competențe în

decursul formării profesionale a unui subiect uman, având posibilitate de a fi utilizate ca semne de referință în proiectarea unui program de formare. În stabilirea acestor competențe se va distinge o ordine a nivelurilor de dezvoltare a competențelor dintr-un domeniu: novice (noțiuni și aplicare), competent (stăpânire) și expert (expertiză) [21]. Unitățile de competență specifice unei ocupații sunt aranjate în:

- fundamentale (cheie), care se referă la competențe transferabile;
- generale pe domeniu, care se referă la competențe comune tuturor ocupațiilor dintr-un domeniu de activitate și;
- specifice fiecărei ocupații în parte.

În continuare, propunem sinteza contribuțiilor teoretice la precizarea competenței de comunicare profesională.

În decursul evoluției acestora au apărut o mulțime de noțiuni, idei remarcabile despre competență – despre competența de comunicare și mai puțin despre competența de comunicare profesională. Realizând o sinteză și analizând sursele privitor la fiecare în particular, am elaborat un instrument teoretic de suport pentru competența de comunicare profesională (Tabelul 2):

Tabelul 2. Componentele esențiale și însușirile proprii ale competenței de comunicare profesională la mediciiști

Caracteristici ale competenței de comunicare profesională:	Acțiuni ale competenței de comunicare profesională:
- un ansamblu integrat și dinamic de cunoștințe (cunoaștere, înțelegere și utilizare a limbajului specific, explicare și interpretare) și abilități (aplicare, transfer și rezolvare de probleme, reflecție critică și constructivă, creativitate și inovare).	- de a comunica într-un limbaj specific specialității etc.
- cunoștințe, aptitudini și deprinderi cu referire la limbajul de specialitate	- de a pune în practică cunoștințele printr-o tratare profesională a domeniului medical etc.
- capacitatea de a selecta, combina și utiliza adecvat cunoștințe, abilități și alte achiziții	- de a prezenta însușiri și caracteristici speciale în baza unui subiect învățat etc.
- a cerceta și examina diferite situații profesionale	- de a informa probleme, soluții, informații etc
- a dispune de un ansamblu de însușiri și caracteristici specifice	- de a reda și de a explica prin mijloace adecvate conținutul unei comunicări, surse, note, indicații etc.
- de a delimita anumite limite specifice activității profesionale	- de a îmbina și a utiliza cunoștințele, deprinderile și atitudinile în scopul dobândirii rezultatelor propuse

- de a-și dezvolta competențe de învățare pentru a putea continua studiile în următoarele cicluri	- de a pune în practică cunoștințele de specialitate, de a raporta un principiu general la un caz particular
---	--

Concluzii

Analiza literaturii de specialitate ne-a permis să constatăm următoarele: competențele reflectă o însușire de a constitui un întreg al cunoștințelor, capacităților și atitudinilor, dispuse să acorde individului însușirea de a atinge un scop, un rol, de a realiza o sarcină, o îndeletnicire, o ocupație drept componente durabile ale individului, în continuă desfășurare și evoluție. Competența în procesul instructiv-educativ devine parte componentă a educatului și aparține unei categorii cu o capacitate educațională elaborată, are o structură triadică, se exteriorizează în diferite niveluri de dezvoltare, în funcție de vârstă și de orientarea dintr-un anumit domeniu. *Competența de comunicare profesională* se referă atât la aspectele competenței, cât și la cele ale competenței de comunicare.

Bibliografie:

1. Minder M. Didactica funcțională. Ch.: Cartier Educațional, 2003.
2. Pâslaru V. ș.a. Competențe ale pedagogilor: Interpretări. Chișinău: Continental Grup, 2014.
3. Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare. Strasbourg, CECRL, 2001.
4. Dumbraveanu R., Pâslaru Vl., Cabac., V. Proiectarea standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar. Ghid metodologic. Chișinău: CEP USM, 2003.
5. Goraș-Postică V. ș. a. Formare de competențe prin strategii didactice interactive. Chișinău: Combinatul Poligr., 2008.
6. Voiculescu F. Paradigma abordării prin competențe. Suport pentru dezbateri, Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învățământul superior. Alba Iulia, 2011.
7. Potolea D., Toma S. Conceptualizarea „competenței”: concept și implicații pentru programele de formare a adulților. În: A III-a Conferință Națională de educație a adulților ”10 ani de dezvoltare europeană a educației adulților” (coord. S. Sava). Timișoara: Editura Eurostampa, 2010.
8. „Abordarea prin competențe a formării universitare: probleme, soluții, perspective”, conf. șt. intern. (2011; Bălți). În: Materialele conf. șt. intern. consacrate aniversării a 65-a de la fondarea Univ. de Stat „A. Russo” din Bălți, Bălți: Presa univ. bălțeană, 2011, p.15.
9. Cârâc I. Pragmatică. În Teorie și practica semnului, Iași: Editura Institutul European, 2003.

10. Rovența-Frumușani D. Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze. București: Editura Tritonic, 2005.
11. Pamfil A. Limba și literatura română în gimnaziu – Structuri didactice deschise. Editura Paralela 45, 2003.
12. Mina-Maria Rusu. Competența de comunicare – perspective de abordare. În: Revista Limba Română, Nr. 11-12, anul XIX, 2009.
13. Mândruț O., Catană L., Mândruț M. Instruirea centrată pe competențe Cercetare - Inovare – Formare – Dezvoltare Univ. De Vest „Vasile Goldiș ” Arad, Centrul de Didactică și Educație Permanentă. 2012.
14. Callo T. Educația comunicării verbale. Chișinău: Litera, 2003.
15. Lupu I., Cabac V., Gîncu S. Formarea și dezvoltarea competenței de programare orientată pe obiective la viitorii profesori de informatică: Situații de învățare. Standarde de performanță: Tehnologia programării orientată pe obiecte. Univ. de Stat Tiraspol, Catedra Didactica Matematicii, fizicii și Informaticii. Chișinău: UST, 2013.
16. Un posibil cadru european al calificărilor în perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți. Document de lucru al Comisiei Europene. Bruxelles, 2005.
[http://www.unitbv.ro/Portals/28/17_Cadrul%20european%20al%20calificarilor%20\(proiect\).pdf](http://www.unitbv.ro/Portals/28/17_Cadrul%20european%20al%20calificarilor%20(proiect).pdf) (vizitat 25.04.2017)
17. http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_3527_HGCNC.pdf 12.02.2017
12:27
18. Cadrul național al calificărilor Învățământ Superior Chișinău: 2015
http://edu.gov.md/sites/default/files/cnc_22_31_32_33_34_38_42_44_55_85.pdf
[23.01.2017].
19. Goraș-Postică V. Formarea de competențe profesionale în contextul actual al învățământului superior. În: Studia Universitatis Moldaviae, Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova, 2013, nr. 5 (65), Seria “Științe ale educației”.
20. Ionescu M., Ioan R. Didactica modernă. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, Ed. a 2-a, rev., 2001.
21. www.mim.utcluj.ro/uploads/pages/08_capitolul_3.pdf (vizitat 25.01.2017).